

decentraliseret og først med Continental Congress i 1774, kan man til dels tale om en koordineret modstand. Dog indrømmes det, at 'Colonial Radicals' ('Sons of Liberty') stod i forbindelse med hverandre, og en vis vejledning eller rådslagning fandt sted.

Et gennemgående tema i hele bogen er kolonisternes ret til frihed – i begyndelsen under den engelske konstitution og sidenhen til selvstændighed. Hvad Maier forstår ved frihed er noget usikkert. Af to aspekter ved begrebet frihed: dels et folks frihed fra overherredømme og dels individets frihed indenfor en given statsform, berører Maier kun det første aspekt.

Alle 'Colonial Radicals' handlinger retfærdiggøres indenfor dette første aspekt af begrebet frihed, medens der overhovedet ikke tages stilling til deres eventuelle personlige interesser i en løsrivelse fra England og oprettelse af en ny statsform. Allerede i kolonitiden fandtes i kolonierne interesse modsætninger nord/syd og øst/vest, men disse 'Colonial Radicals' gøres til altruistiske personer i ånden af »frihed«.

P. Maier har været igennem en enorm mængde kildemateriale i både USA og England. De vigtigste primære kilder er privat- og offentlig korrespondance af ('Colonial Radicals') med navne som: John Lamb, Samuel Adams, R. Henry Lee, B. Franklin m. fl.; samt aviser, som disse udgav eller støttede.

Forfatteren har en kraftig tendens til en refererende/beskrivende holdning; læseren bliver konfronteret med en kolossal mængde oplysninger og »facts«, men bliver ladet i stikken med fortolkninger af dem.

Bagest i bogen findes en liste over navnene på kendte medlemmer (listen er ikke komplet) af 'the Sons of Liberty' med opgivelse af erhverv og respektive hjemsted samt et fortræffeligt kombineret navne- og emneregister.

Paul Messer Paulsen

Vejledende Arkivregistraturer XVII. Lokalarbiver til 1559: Gejstlige Arkiver I. Ærkestiftet og Roskilde stift. Ved Thelma Jexlev. Udgivet af rigsarkivet. Kbh. 1973. 399 s.

Som det fremhæves i indledningen adskiller det nye bind i Rigsarkivets snart ærværdige række af *Vejledende Arkivregistraturer* sig ret væsentligt fra de øvrige. Det skal sikkert også ses i lyset af de arkivteoretiske overvejelser, man fra ledelsens side har været igennem vedrørende de arkivalier eller arkivgrupper, bogen behandler, således som det fremgår af rigsarkivarens forord. Hvilken mening man nu end kunne have om disse spørgsmål, må det af adskillige tungtvejende grunde anses for en lykkeligere løsning, at overvejelserne – i stedet for i omfattende omflytninger – resulterede i udgivelsen af dette første bind om lokalarbiver. Ydermere går man videre end blot til Rigsarkivet og Landsarkiverne, idet man også inddrager vigtige samlinger uden for statens arkiver – dog ikke arkiver uden for det nuværende Danmarks grænser. Derved skaber man et samlet overblik på eet sted over, hvad der eksisterer af materiale fra tidsrummet 1140–1559. Grænsen er sat ved dette års udgang, men som fremhævet i indledningen – den kan ikke anses for et virkeligt skel, men må snarest anses for at være betinget af rent praktiske forhold, når man ikke ville standse med Kristian 3.s død 1. januar 1559. Endnu indtil da er det overkommeligt at gennemføre en detailregistrering som her.

Som forløbere kan man betragte de i Landsarkiverne gennemførte registreringer af breve ældre end 1559, som er tilgængelige på Rigsarkivets læsesal. For Rigsarkivets vedkommende har man hidtil måttet udsøge sig stoffet i læsesalens store trebinds kronolo-

giske fortegnelse over pergament- og papirbrevene. I den foreliggende nye registratur får man tillige overblik over andet stof; bl. a. er det en stor fordel, at resterne af den engang så store, men nu delvis opløste, Topografisk Samling på Papir også er inddraget i registreringen.

Hvert stykke har fået sin korte regist med udsteders og modtagers navn samt en sammenrængt angivelse af hovedindholdet af dokumentet. Dernæst gives oplysninger som i Repertoriets 1. og 2. række, om det er bevaret i original eller i afskrift; ved de bevarede originaler tillige anmærkninger om afskrifter, liggende som bilag eller opbevaret andre steder. Ligeledes gives henvisning til tryk i *Diplomatarium Danicum*, til Repertoriets 1. og 2. række og til *Regesta*, det sidste dog uden forpligtelse om fuldstændighed. Afskrifter, der er optaget i brevbøger, er normalt ikke selvstændigt registreret, men »bøgerne« er ligesom de regnskaber, der falder ind under perioden, summarisk registreret med opregning af de breve, der er udstedt inden udgangen af 1559. Der er dog undtagelser. Således er den fragmentarisk bevarede Bosjö klosters brevbog registreret fuldt ud, idet 8 af de 14 nr. under Bosjö kloster hidrører herfra, men modsætningsvis er det senest opdagede brevbogsfragment fra Roskilde Vor Frue kloster bearbejdet efter den summariske metode, jf. s. 287 nr. 21. Denne brevbog findes nu i Rigsarkivets fragmentsamling som nr. 486-87. Under Esrom kloster og Æbelholt kloster har man klogeligt indskrænket sig til at medtage henholdsvis Esrom- og Æbelholtbogen som eet nr. uden nærmere specifikation af indholdet. Det samme gælder om Ringstedbogen s. 382 nr. 4.

Stoffet i registraturen er leddelt efter et ganske fast system. Først registreres ærkebispens og domkapitlets breve, derefter landsbykirkers, kødstadkirkers og til sidst klostrenes inden for det pågældende stifts grænser. I Roskilde stift er der på grund af de særlige forhold desuden et afsnit om Rügen og om Københavns kapitel. De to største afsnit er Roskilde bisp og kapel med 905 nr. og Roskilde Clara kloster med 365 nr.

Nogle få trykfejl er bemærket under læsningen. S. 86 nr. 213: året skal være 1405. S. 87 nr. 222: datoen er 16/9. S. 328 nr. 267 mangler dateringen, som er 1402 20/7. S. 306 nr. 103: datoen skal være 25/2 og S. 384 nr. 8: datoen er 24/2. Endelig må der være noget galt med anmærkningen til nr. 196 side 84, som registrerer det beskadigede brev af Jakob Krage (*Atlas* nr. 1078). Men det er jo kun småting i forhold til det store stof, der er taget under behandling.

Ifølge den plan, der er skitseret i forordet, skal Lokalarkiver til 1559 omfatte tre bind. Med det foreliggende første bind er der skabt berettigede forventninger til indholdet af de næste. Det kommende andet bind skal indeholde resten af de gejstlige arkiver og tredje de verdslige arkiver. Forhåbentlig bliver der også plads til registre.

Herluf Nielsen

Bjørn Saxe Utne: Hovedsmanns-institusjonen i det nordafjelske Norge 1500-1524. En studie i regional- og lokalforvaltning. Bergens historiske forenings skrifter 72/73, Bergen, 1972-73. 223 s.

Det hører til undtagelserne, at *Historisk tidsskrift* omtaler tidsskriftafhandlinger; undtagelsen motiveres her af emnets vigtighed og afhandlingens lodighed, også for dansk forskning. På grundlag af det meget store materiale, som foreligger i de norske lensregnskaber og i aktmaterialet i *Diplomatarium Norvegicum* redegør Bjørn Utne udførligt og solidt for hovedsmandsinstitutionen på Bergenhus. Afhandlingens betydning rækker imidlertid langt udover det lokale plan; dens formål er en analyse af centraliseringstendenserne i